

A Szent Vér tisztelete

A 13-14. századi Európa népi vallásosságának egyik sajátos megnyilvánulása volt az Úr Jézus szent Vérének mély tisztelete. Gyökerei a keresztes hadjáratok idejére nyúlnak vissza, amikor számtalan Jézus személyéhez kapcsolódó ereklye került a Szentföldről Európába.¹ A Krisztus ereklyék mellett a középkorban közismert Grál-legenda is erősíthette a Szent Vér Európában kialakuló tiszteletét.²

A Szent Vér tiszteletéhez szorosan kapcsolódik egy Rómában őrzött ereklye is, a Vera Icon, Veronika kendője, melyen a vérrrel verejtékező Krisztus arcása látható. A Veronika kendő önálló tiszteletének kialakulásában nagy szerepe volt Clairvaux-i Szent Bernátnak, aki Krisztus szenvedésének tiszteletét erősítette az Egyházban, s ezzel hozzájárult ahhoz is, hogy a római Vera Icon ereklye zarándoklatok önálló célponja lett.³

A Szent Vér kultusz terjedését segítette az Oltáriszentség iránti tisztelet erősödése, amelyet a korszak eretnekségei támadtak, vagy megkérdőjeleztek. Nem véletlen tehát, hogy a IV. Lateráni és a Konstanzi zsinat is részletesen foglalkozott az átváltoztatás kérdésével, s kánonban mondta ki, hogy Jézus Krisztus mind a két szín alatt valóságosan jelen van.⁴ Ekkor terjedt el az a szokás is, hogy a pap a misében az átváltoztatott ostyát magasba emeli, ill. a pápák búcsúkkal is ösztönözték a híveket, hogy kísérik az Oltáriszentséget, például ha a pap azt a beteghez viszi.⁵

A vallásos köztudat számára a bizonyosságot Krisztus eucharisztikus jelenlétére az Oltáriszentséggel kapcsolatos természetfölötti jelenségek, csodás események jelentették.⁶ Az eucharisztikus csodák legtöbbször a valóságos jelenlétben való kételkedés aktusából születtek. Ennek prototípusa talán Nagy Szent Gergely pápa híres miséje, melyet a római Santa Croce templomban mutatott be. Itt a pápa kételkedésének hatására megjelent Krisztus, a fájdalmak emberének képében. A Gergely-mise és annak ikonográfiai ábrázolásai számos Szent Vér ereklye keletkezésének lettek közvetlen elindítójává.⁷ A Szent Vér legendák vizsgálata azt mutatja, hogy kiváltó okként az átváltoztatásban való kételkedés mellett előfordul a méltatlan szentáldozás, az ostya ellopása és mágikus célra való használata, ill. az ostyával való szándékos tiszteletlenség. Ezekben az esetekben e helytelen cselekvés által lesz nyilvánvalóvá, hogy az ostya szemmel látható módon átalakul: hússá változik, vézrik, vagy véres lesz. Így megtörténik a hívek megerősítése, hogy a kenyér és a bor Krisztus valóságos testévé és vérévé változott. A Szent Vér kegyhelyek Nyugat-Európában a 13. században jelentek meg, virágkorukat pedig a 14. században élték.⁸

Az eucharisztikus Szent Vér ereklyék másik típusa, amikor a kiömlött bor változik vérré. Ennek prototípusa a híres 1263-as bolsenai mise. Egy cseh pap kételkedett az átváltoztatás valóságában, ezért Rómába zarándokolt, hogy kételyeitől megszabaduljon. Hazafelé Bolsenában mutatott be misét, s amikor a kenyeret a kehely fölé megtörte, a

¹ TÜSKÉS-KNAPP 1986. 77., LAKATOS-SÜMEGINÉ-SÜMEGI 2000. 47.

² LAKATOS-SÜMEGINÉ-SÜMEGI 2000. 47-48.

³ Szent Bernátnak több olyan prédikációja is fennmaradt, amelyben Krisztus kiontott vére ismétlődő motívumként jelenik meg. De a következő század nagy misztikusa Sienai Szent Katalin szintén a Szent Vér tiszteletének nagy terjesztője volt. TÜSKÉS-KNAPP 1986. 82., LAKATOS-SÜMEGINÉ-SÜMEGI 2000. 48., Vö Sziénai Szent Katalin: Levelek. Ford: Csertő György. Bp. 1983., Sziénai Szent Katalin: Dialódus. Ford: Csertő György. Bp. 1983.

⁴ DH 1198., SÜMEGI 1991. 108.

⁵ SÜMEGI 1998. 112., 128., SÜMEGI 2000. 46.

⁶ A középkori eucharisztikus Szent Vér ereklyék teológiai és dogmatikai megítélésre lásd, Rudolf KRIS: Die religiöse Volkskunde Altbayerns. Baden bei Wien, 1933.

⁷ TÜSKÉS-KNAPP 1986. 79., LAKATOS-SÜMEGINÉ-SÜMEGI 2000. 49., BAUERREISS 1931. 94., KÓNYI-HOLUB 1940, 24-26.

⁸ BAUERREISS 1931. 130.p., A legendák magyar fordítása megjelent, LAKATOS-SÜMEGINÉ-SÜMEGI 2000. 45-103.

kehelyben vér forrt fel, s megfestette a korporálét, mely a Vera Icon, Krisztus arcának vonásait vette fel. IV. Orbán pápa megvizsgáltatta az esetet, s a korporálét és az ostyát az orvietói dómba szállíttatta, majd elrendelte az Úrnap ünnepének bevezetését az egész egyházban.⁹

A Szent Vér tisztelete a középkori Magyarországon főleg a külhoni zarándoklatok hatására terjedt el. Az aacheni zarándoklatok kapcsán magyar búcsúsok nyilván felkeresték az útba eső Walldürn és Wilsnack híres Szent Vér kegyhelyeit. A Rómába zarándokló hívek, főleg a szentévek alkalmával nagy tömegben ismerték meg a bolsenai mise és Gergely pápa miséjének történetét, s tiszteletüket fejezték ki Jézus véres arcmása, a Vera Icon ereklye előtt.¹⁰ Az eucharisztikus csodák és Szent Vér ereklyék elterjedésében a jubileumi búcsúknak tehát fontos szerepe lehetett. Magyarországon tíz Szent Vér ereklyéről maradtak fenn források,¹¹ s ezek többféle típusba sorolhatók. A nem eucharisztikus eredetű ereklyék típusát a garamszentbenedeki apátságban máig őrzött ereklye képviseli.¹² A Gergely-mise és ennek nyomán kialakult kultuszformák hatását tükrözik a kassai, győri, Győr egyházmegyei, vasvári, szegedi, valamint a bátai Szent Vér ereklyék, ahol vérző, vagy hússá változott ostya-ereklyéket tiszteltek.¹³ A bornak a bolsenai csoda analógiájára történő vérré változását a ludbregi ereklye képviseli, míg a pécsi és az esztergomi ereklyéről nem dönthető el a rendelkezésre álló források alapján, hogy melyik típusba tartoznak.¹⁴ Legkorábban az esztergomi ereklyével találkozunk, melynek ünnepét már az 1341 körül keletkezett Pozsonyi Missale tartalmazza és a Szent Vér kultusz virágkora Magyarországon a 16. század első feléig tart. Négy ereklyét szerzetesi templomban őriztek, kettőt katedrálisban, a többi plébániatemplomban. A pécsi ereklyéről Pécs vallási életével kapcsolatban szólunk, azonban meg kell emlékeznünk az egyházmegyénk délnyugati határához egészen közel található, a zágrábi egyházmegyéhez tartozó ludbregi ereklyéről, melyet közelsége miatt egyházmegyénk zarándokai is látogathattak.

A ludbregi Szent Vér ereklye a 15. század első évtizedében keletkezett a város Szentháromság plébániatemplomában. X. Leó pápának a kegyhely részére kiállított búcsúlevele elmondja a csoda történetét is. Eszerint „egy pap misemondás közben, miután a kenyeret és a bort az eucharisztia szentségévé változtatta, s az ostyát szokás szerint három darabra törte, az egyik részt a kehelybe helyezte, a másik két részt pedig magához vette. Ezután a kehelyben lévő folyadékot, melyet Krisztus vérévé változtatott, valamint a harmadik ostya részecskét amikor magához akarta venni, elkezdett kételkedni abban, hogy a kehelyben valóban Krisztus valóságos teste és vére van-e jelen a szentség ereje által. Erre a folyadék a látható és természetes vér színét vette fel. A pap a csodától meghatódva a dolgot egy ideig

⁹ Az Úrnap ünnepének megülését IV. Orbán pápa rendelte el az egész Egyházban 1264-ben a „Transiturus de hoc mundo” kezdetű bullájával. A bullában a pápa elmondja, hogy a nagycsütörtöki liturgia a nagyhét részét képezve fájdalmas és bánattal teli, hiszen a hívek a figyelmüket Jézus szenvedéseire irányítják. Ezért az Egyháznak szüksége van egy olyan kitüntetett napra, mely Krisztus testének, az Eucharisztianak méltó megünneplésére teremt alkalmat. DH 846-847.. Aquinói Szent Tamást és Szent Bonaventurát a bolsenai mise csodája indította a Szent Vér mélységes tiszteletére. Szent Tamás mindezek hatására írta meg csodálatos himnuszait az Oltárszentségről. TÜSKÉS-KNAPP 1986. 82., PÁSZTOR 1940. 135.

¹⁰ BÁLINT-BARNA 1994. 65.

¹¹ Ez a szám jóval több lehetett. Van ahol csak patrocíniumban, esetleg egyetlen említésben, esetleg ábrázolásban maradt fenn emléke. SÜMEGI 1991. 111-113., LAKATOS-SÜMEGINÉ-SÜMEGI 2000. 95-103.

¹² TÜSKÉS-KNAPP 1986. 83., 86-88., 98., 112-115., LAKATOS-SÜMEGINÉ-SÜMEGI 2000. 96-97. KNAUZ Nándor: A Garam melletti Szent bededeki apátság története. Bp. 1890., Dr. BENEDEK: A garamszentbenedeki Szent Vér ereklye története. Esztergom, 1912., HAICZL Kálmán: A garamszentbenedeki apátság története. Bp. 1913.

¹³ PÁSZTOR 1940. 136-137., TÜSKÉS-KNAPP 1986. 83. sköv., SÜMEGI 1991. 110-113., LAKATOS-SÜMEGINÉ-SÜMEGI 2000. 95-103.

¹⁴ TÜSKÉS-KNAPP 1986. 84.

eltitkolta”¹⁵ Az oklevélből megtudjuk azt is, hogy a Szent Vért a pap a templom falának egy rejtékébe helyezte el, s csak halálos ágyán fedte fel. Az üveg fiolába helyezett Szent Vért monstranciába foglalták, s máig nagy tisztelet övezi.¹⁶ Valószínű, hogy a pálosok jakabhegyi kolostorában is őriztek Szent Vér ereklyét, ugyanis ezt a templomot Gyöngyösi Gergely rendi történetíró a 16. század elején Krisztus drágalátos Vérével ékeskedő egyháznak nevezi.¹⁷

¹⁵ B. A. KERCHÉLICH: *Historiam cathedralis ecclesiae Zagrabiensis partis primae*. I. Zágráb. é.n. 209-210., PÁSZTOR 1940. 136.

¹⁶SÜMEGI 1991. 112., A pápai búcsúengedély is kiemeli azokat a „nagy és sok csodákat,” melyek ott történtek. TÜSKÉS-KNAPP 1986. 105., 114.

¹⁷ SÜMEGI 1991. 112. LAKATOS-SÜMEGINÉ-SÜMEGI 2000. 100.